

čil princip liberalismu, Člověka, tak může být speciálně pojmenován podle Člověka a nazván „humánním“.

Dělník platí za nejmateriálnějšího a neegoističtějšího člověka. Vůbec nic nedělá *pro lidstvo*, všechno dělá *pro sebe*, pro svůj blahobyť.

Měšťáctvo ho muselo, protože Člověka pokládalo za svobodného jen při jeho narození, nechat ve všem ostatním v drápech ne-člověka (egoisty). Egoismus proto získal za nadvlády politického liberalismu obrovské pole volného působení.

Stejně jako měšťák *využívá* pro své *egoistické* cíle stát, tak to samé dělá dělník se společností. Máš přece jen svůj egoistický cíl, svůj blahobyť! vyčítá Humánní Sociálnímu. Měj *čistě lidský zájem*, pak ti budu druhem. „K tomu ale patří silnější, širší vědomí, než je *dělnické vědomí*. Dělník nic nedělá, proto nic nemá: nedělá ale nic, protože jeho práce zůstává vždy individuální, zaměřená na jeho nejvlastnější potřeby, je každodenní.“³⁰ Proti tomu lze namítnout následující: Gutenbergova práce nebyla individuální, nýbrž stvořila bezpočet potomků a dnes stále žije, byla zaměřena na potřeby lidstva a byla věčná, nepomíjející.

Měšťácké i dělnické vědomí pohrdají humánním vědomím: neboť měšťáka „pobuřují“ vagabundi (všichni, kteří nemají „žádné určité zamětnání“) a jejich „nemorálnost“. Dělníka rozčiluje *zahaleč* („lenoch“) a jeho „nemravné“, protože vyděračské a nespolečenské zásady. Naproti tomu Humánní odvěti: neusedlost mnohých je jen tvým produktem, filistře! Když ale ty, proletáři, připsuješ *dřinu* všem, a *lopotu* chceš udělat obecnou, tak to na tobě ještě lpí z tvé dosavadní nádeničiny. Ty jistě ovšem chceš tím, aby se *všichni* musili stejně těžce lopotit, samotnou lopotu ulehčit, ale jen kvůli tomu, aby všichni měli stejný *volný čas*. Co však mají se svým volným časem dělat? Co dělá tvoje „společnost“, aby tento volný čas byl *humánně* využit? Musí získaný volný čas opět přenechat egoistické zálibě, a právě hlavní *výdobytek*, který tvoje společnost podporuje, případně egoistovi, stejně jako hlavní výdobytek měšťáctva, *člověk existující bez pána*, nemůže stát naplnit humánním obsahem, a proto byl ponechán libovůli.

Jistě je nutné, aby člověk byl bez pána, ale proto se pánem nemá znovu stát egoista nad člověkem, nýbrž člověk nad egoistou. Jistě člověk musí nalézt volný čas, když ho ale egoista využije ke svému prospěchu, tak bude pro člověka ztracen. Proto musíte dát volnému času humánní význam. Ale také vy dělníci děláte svou práci z egoistického popudu, protože chcete jíst, pít, žít; jak byste měli být ve volném čase méně egoističtí? Pracujete jen, protože po vykonané práci je dobré slavit (lenořit), a to, co si s volným časem počnete, je ponecháno *náhodě*.

Když by ale měly před egoismem zůstat všechny dveře zavřené, tak by bylo nutné požadovat zcela „nezajímavé“ jednání, *naprostou* nezajímavost. Jediné ona je humánní, protože pouze Člověk je nezajímavý; egoista je vždy *zajímavý*.

Necháme-li prozratim nezajímavost platit, tak se ptáme: nechcés mít zájem o nic, pro nic se nadchnout, pro svobodu, lidstvo atd.? „Ale ano, to ale není žádný egoistický zájem, žádná *zajímavost*, nýbrž lidský, tzn. *teoretický* zájem, totiž nikoli zájem o jednotlivce nebo jednotlivé („všechny“), nýbrž zájem o *ideu*, o *Člověka!*“

A nepozoruješ, že ty také jsi nadšen jen pro *svou ideu*, *svou ideu* svobody?

A nepozoruješ dále, že tvá nezajímavost je opět, stejně jako religiozní, nebeskou zajímavostí? Bodejť, potřeby jednotlivce tě arci nechávají chladným, a ty můžeš abstraktně zvolat: *fiat libertas, pereat mundus*. Také se nestaráš o další den a vůbec si neděláš žádné vážné starosti o potřeby jednotlivce, ani o své vlastní blaho, ani blaho ostatních. Ty si však z toho všeho nic neděláš, protože jsi – snílek.

Bude snad Humánní tak liberální, aby všechno, co je pro člověka možné, vydával za *lidské*? Naopak! K nevěstce sice nechová snad stejný morální předsudek jako filistr, ale „že tato žena udělala ze svého těla stroj na získávání peněz“,³¹ tak s ní jako „člověkem“ pohrdá. Jeho soud zní: nevěstka není člověk,

řící, že ještě nebyli „lidmi“. Byli právě tím, čím mohli být. Je to s dnešními židy jinak? Protože jste odhalili ideu lidstva, tak z toho vyplývá, že by ji měl každý žid přijmout? Když může, tak to udělá, a když to neudělá, tak – nemůže. Co je mu do vašeho požadavku, co je mu do *poslání* být člověkem, které na něj kladete?

V „lidské společnosti“, kterou Humánní slibuje, nemá být uznáváno nic, co jeden nebo druhý pokládá za něco „zvláštního“, žádnou cenu nemá to, co má charakter „privátního“. Tímto způsobem se dokonale uzavírá kruh liberalismu, který člověka a lidskou svobodu pokládá za svůj dobrý princip, egoistu a vše privátní za svůj špatný princip, prvního za boha, druhého za ďábla, a když ve „státě“ zvláštní neboli privátní osoba ztratila svou cenu (žádné osobní výsady), když ve „společnosti dělníků neboli lumpů“ zvláštní (privátní) vlastnictví ztratilo uznání, tak se v „lidské společnosti“ ocitlo všechno zvláštní neboli privátní mimo zřetel, a když má „čistá kritika“ vykonat svou těžkou práci, dozvídáme se, co všechno je privátní, a co „proniklé naším pocitem nicoty“ musíme – nechat být.

Protože humánnímu liberalismu nestačí stát a společnost, neguje je oba a současně uchovává. Tak se jednou říká, že úkol doby není „politický, nýbrž sociální“, a pak se opět slibuje „svobodný stát“ budoucnosti. Ve skutečnosti je „lidská společnost“ právě obojí, nejobecnějším státem a nejobecnější společností. Pouze vůči omezenému státu se tvrdí, že vznáší příliš mnoho námitek proti duchovním privátním zájmům (např. náboženské víře lidí), a vůči omezené společnosti, že přikládá příliš velký význam materiálním privátním zájmům. Obojí má být přenecháno privátním zájmům privátních lidí, a lidská společnost se má starat pouze o obecné lidské zájmy.

Když politikové měli v úmyslu zrušit *vlastní vůli*, svévoli nebo libovůli, nevěšili si, že *svévole* získala pevné útočiště ve *vlastnictví*.

Když socialisté odstranili rovněž *vlastnictví*, nevěšili si, že si své další trvání zajišťuje ve *svěbytnosti*. Jsou pak pouze pe-

neboli: když je nějaká žena nevěstkou, není lidská, je odlidštěná. Dále: žid, křesťan, privilegovaný, teolog, atd., to nejsou lidské bytosti. Pokud jsi židem atd., nejsi člověkem. Opět imperátorský postulat: odvrhni všechno apartní od sebe, zkritizuj to! Nebuď židem, křesťanem atd., nýbrž buď člověkem, ničím než člověkem! Prosaď svou *lidskost* proti každému omezujícímu určení, udělej jejím prostřednictvím ze sebe člověka a *osvobod* se od oněch hranic, udělej ze sebe „svobodného člověka“, tzn., poznej lidskost jako svou vše určující *bytnost*.

Tvrdím: jsi sice víc než žid, víc než křesťan, atd., jsi ale také víc než člověk. Toto jsou všechno ideje, ty jsi ale živý a tělesný. Myslíš si pak, že se někdy můžeš stát „člověkem jako takovým“? Myslíš si, že naši potomci nezjistí, že se neodstranily žádné předsudky a hranice, na něž naše síly nestačí? Nebo si snad myslíš, že jsi ve svém 40. nebo 50. roce už tak daleko, že se v dalších dnech na tobě už nic nezmění, a že jsi člověkem? Potomci budou ještě bojovat za mnohé svobody, které my ani nepostrádáme. K čemu potřebuješ onu pozdější svobodu? Kdyby ses chtěl pokládat za nic, dřív než ses stal člověkem, tak bys musel čekat až do „Posledního soudu“, až do dne, kdy by člověk nebo lidstvo měli dosáhnout dokonatosti. Protože ale předtím jistě zemřeš, co zůstane z tvé vítězné ceny?

Proto celou věc raději obrať a řekni si: *jsem člověk!* Nepotřebuji člověka v sobě teprve vytvořit, neboť už mi patří, jako všechny mé vlastnosti.

Jak ale lze, ptá se kritik, být současně židem a člověkem? Zaprvé, odpovím, nelze vůbec být židem nebo člověkem, kdyby ono „lze“ mělo znamenat totéž co žid nebo člověk. Ono „lze“ vždy překračuje každé určení, a i když Izák je ještě tak židovský, židem, není s to být ničím, než židem, protože je už *tímto* židem. Za druhé, ovšemže žid nemůže být člověkem, protože být člověkem znamená, nebýt někým zvláštním. Ale za třetí – a o to běží – mohu já jako žid být zcela tím, čím právě být – mohu. Od Samuela nebo Mojžíše a jiných lze těžko očekávat, že by se měli pozvednout nad židovství, i když musíte

níže a statky vlastnictvím, nebo je také každý názor něčím svým, vlastním?

Každý *názor* tak musí být překonán nebo učiněn neosobním. Osoba je oprávněna nemít žádný názor, ale stejně jako svévolle byla přenesena na stát, vlastnictví na společnost, tak také názor musí být přenesen na něco *obecného*, „člověka“, a stát se tak obecným lidským názorem.

Trvá-li názor, tak mám *svého* Boha (Bůh přece existuje jen jako „můj Bůh“, je názorem neboli mojí „vírou“); a tedy *svou* víru, své náboženství, své myšlenky, své ideály. Proto musí vzniknout obecná lidská víra, „*fanatismus svobody*“. Bude to totiž víra, která bude v souladu s „bytností člověka“, a protože pouze „člověk“ je rozumný (ty a já bychom mohli být velmi nerozumní!), rozumná víra.

Jak se svévole a vlastnictví stávají *bezmocné*, tak se to samé musí stát se svébytností neboli egoismem.

V tomto nejvyšším vývoji „svobodného člověka“ jsou egoismus, zvláštnost, principiálně potlačeny, a takové podružné cíle, jako je sociální „blahobyt“ socialistů atd., se ztrácejí ve srovnání se vznešenou „ideou lidstva“. Všechno, co není „obecně lidské“, je něčím apartním, uspokojuje jen některé nebo jednoho, nebo když uspokojuje všechny, tak je to uspokojuje pouze jako jednotlivce, nikoli jako lidi, a nazývá se proto „egoistické“.

Pro socialisty zůstává *blahobyt* stále nejvyšším cílem, jako pro politické liberály bylo metou *svobodné zápolení*; blahobyt je ovšem také volný, a ten, kdo ho chce, může si jej opatřit, stejně jako ten, kdo se chtěl pusit do zápolení (konkurence), si ji může vybrat.

Když se však chcete podílet na zápolení, musíte jen být *měšťákem*, když se chcete podílet na blahobytu, být jen *dělníkem*. Obojí ještě nemá stejný význam jako „člověk“. Člověku je „skutečně dobře“, až když je také „duchovně svobodný“! Neboť člověk je duchem, proto všechny síly, které jsou jemu, duchu, cizí, všechny nadlidské, nebeské, nelidské síly musí být svrženy, a jméno „člověk“ musí být nade všechna jména.

Tak se na tomto konci novověku (věku Nových) znovu objevuje jako hlavní věc to, co bylo hlavní věcí na jeho začátku: „duchovní svoboda“.

Zejména komunistovi humánní liberál říká: když ti společnost předepíše, co máš dělat, tak se sice zbavila vlivu jednotlivce, tj. egoisty, ale proto to ještě nemusí být *čistě lidská* činnost, a ty nejsi dokonalým orgánem lidstva. Když společnost po tobě vyžaduje, že máš vyvíjet jakoukoli činnost, tak je to přece *nahodilé*: mohla by tě zaměstnat při stavbě chrámu ap., nebo, i když asi ne, tak bys přece mohl sám na základě své vlastní pohnutky udělat něco bláznivého, tedy nelidského; ba dokonce ještě navíc, pracuješ opravdu jen proto, aby ses uživil, abys vůbec žil, kvůli milému životu, nikoli ke slávě lidstva. Svobodnou činnost dosáhneš až tehdy, když se oprostíš od všech hloupostí, osvobodíš se od všeho nelidského, tj. egoistického (náležejícího jen jednotlivci, nikoli Člověku v jednotlivci), překonáš všechny nepravdivé myšlenky, které zatemňují člověka nebo ideu lidskosti, zkrátka, když ve své činnosti nebudeš jen neomezený, nýbrž také obsah tvé činnosti bude výlučně lidský, a ty budeš žít a konat jen pro lidstvo. Nebude tomu ale tak, pokud cílem tvého snažení zůstane pouze tvé *blaho* a blaho všech: to, co děláš pro společnost lumpů, tak tím se ještě nic neudělalo pro „lidskou společnost“.

Samotná práce z tebe neudělá člověka, protože je něčím formálním a její předmět je nahodilý, nýbrž záleží na tom, kdo jsi ty, pracující. Pracovat můžeš z egoistických (materiálních) pohnutek, jen aby sis opatřil živobytí ap.: musí to být práce, která podporuje lidstvo, je pro blaho lidstva, sloužící historickému, tj. lidskému vývoji, zkrátka *humánní* práce. K tomu patří dvojí, za prvé, že prospívá lidstvu, za druhé, že vychází z „člověka“. To první může platit o každé práci, protože také práce přírody, např. zvířat, lidstvo využívá k podpoře vědy atd.; to druhé vyžaduje, aby pracující věděl o lidském účelu své práce, a protože toto vědomí může mít jen tehdy, když *sebe poznal jako člověka*, tak rozhodující podmínkou je – *sebevědomí*.

Mnohé lze určitě dosáhnout už tím, že přestaneš být „dělníkem od kusu“, tím však přehlédneš jen celek své práce, a získáš vědomí o ní, což má však ještě velmi daleko k sebevědomí, vědomí o tvém vlastním „já“ neboli „bytnosti“ člověka. Dělníkovi zůstává snaha získat „vyšší vědomí“, které, protože pracovní činnost ho nemůže uspokojit, dosáhne v hodinách odpočinku. Proto svou práci spojuje s odpočinkem, a vidí, že je jedním dechem přinucen vydávat práci a lenošení za lidské, ba přikládá lenošícímu, slavicímu, právě povznesení. Pracuje, jen aby se práce zbavil: chce učinit práci svobodnou, jen aby se od ní osvobodil.

Dost, jeho práce nemá žádný uspokojivý obsah, protože je jen vyžadována společností, je jen penzem, úkolem, povoláním, a naopak, jeho společnost neuspokojuje, protože jen dává práci.

Práce by ho jako člověka musela uspokojovat: Místo toho uspokojuje společnost; společnost by s ním musela jednat jako s člověkem, a jedná s ním – jako žebračským dělníkem nebo pracujícím žebračem.

Práce a společnost jsou pro něj užitečné, nikoli tím, jak je potřebuje jako člověk, nýbrž jako „egoista“.

Tolik ke kritice dělnictva. Poukazuje na „ducha“, vede boj „ducha s masou“,³² a prohlašuje komunistickou práci za bezduchou práci mas. Štítit se práce jako takové, to miluje masa, učinit si práci lehčí. V literatuře, která je dnes masově vydávána, vede ona nechuť k práci ke všude známé *povrchnosti*, která s ní snímá „námahu studia“.³³

Humánní liberalismus proto říká: chcete práci; dobře, my ji ale chceme také, a chceme ji co nejvíc. Nechceme ji, abychom získali volný čas, nýbrž abychom v ní získali naprosté uspokojení. Chceme práci, protože umožňuje náš rozvoj.

Ale práce pak musí být také k tomu uzpůsobená! Člověka cítí jen lidská, sebevědomá práce, jen práce, která nemá „egoistický“ cíl, nýbrž jejím cílem je člověk a je sebeotevřením člověka, takže musí znamenat: *laboro, ergo sum*, pracuji, tj. jsem člověkem. Humanista chce práci *ducha*, který *pracovává* veš-

kerou materii, ducha, který žádnou věc nenechá v klidu nebo jejím trvání, který se nezastaví u ničeho, všechno rozloží, každý získaný výsledek znovu kritizuje. Tento neklidný duch je pravým dělníkem, odstraní všechny předsudky, rozbije všechny hranice a omezení, a pozvedne člověka nad všechno, co by jej mohlo ovládat, zatímco komunista pracuje jen pro sebe a nikoli svobodně, nýbrž z nutnosti, zkrátka představuje dělníka z donucení.

Dělník tohoto rázu není „egoistický“, protože nepracuje pro jednotlivce, ani pro sebe nebo jiné jednotlivce, tedy ne pro *privátního* člověka, nýbrž pro lidstvo a jeho pokrok: jednotlivé bolesti nekonejší, nestará se o jednotlivé potřeby, nýbrž odstraňuje hranice, v nichž je lidstvo uvězněno, rozbíjí předsudky, které celou dobu ovládají. Překonává překážky, které stojí všem v cestě, odkrývá pravdy, které objevil pro všechny a každou dobu, zkrátka – žije a pracuje pro lidstvo.

Objevitel velké pravdy nyní za prvé dobře ví, že by mohla být pro ostatní lidi užitečná, a poněvadž mu závistivá zaujatost neposkytuje žádný požitek, tak ji sdílí; když si ale také uvědomuje, že jeho sdělení je pro ostatní nanejvýš cenné, tak přece svou pravdu v žádném případě nehledal a nenalezl kvůli někomu jinému, nýbrž kvůli sobě, protože sám po ní toužil, protože mu temnoty a blouznění neposkytly žádný klid, než si podle svých nejlepších sil zjednal jasno a osvícení.

Pracuje tedy kvůli *sobě* a uspokojuje své potřeby. To, že byl užitečný pro jiné, dokonce pro potomstvo, neodstraňuje *egoistický* charakter jeho práce.

Za další, když také on pracuje přece jen kvůli sobě, proč by jeho čin měl být lidský, ten toho druhého nelidský, tzn. egoistický? Snad proto, že tato kniha, tato malba, symfonie, atd. vyjadřuje práci celé jeho bytosti, protože jí dal to nejlepší, celý se jí oddal, a lze jej z ní celého poznat, zatímco v práci řemeslníka se obráží jen řemeslo, tzn. řemeslná zručnost, a ne „člověk“? Celého Schillera máme v jeho básních, naproti tomu ve stovkách a stovkách kamen máme před sebou jen kamnáře, nikoli „člověka“.

Znamená to ale víc než: v jednom díle *mé* vidíte nanejvýš dokonale, v druhém pouze mou zručnost? Nejsem to opět *já*, koho čin vyjadřuje? A není egoistické, znázorňovat *sebe* pro svět v nějakém díle, zpracovat a utvářet *sebe*, než zůstat skrytý za svou prací? Říkáš ovšem, že odhaluješ člověka. Avšak člověk, kterého odhaluješ, jsi ty: odhaluješ jen sebe, ale na rozdíl od řemeslníka, protože on neví, jak by se měl úplně vložit do své práce, nýbrž aby byl poznán jako on sám, musí se pátrat v jeho jiných životních vztazích, a že tvoje potřeba, jejímž uspokojením vzniklo ono dílo, byla – teoretická.

Ty ale namítneš, že odhaluješ zcela jiného, důstojnějšího, vyššího, většího člověka, člověka, který je člověkem víc, než onen jiný. Předpokládám, že předvádíš to, co je lidsky možné, že uskutečňuješ, co se nikomu jinému nedaří. V čem pak spočívá tvá velikost? Právě v tom, že jsi víc než jiní lidé (masa), jsi víc, než *lidé* obvykle jsou, víc než „běžní lidé“, právě ve své povznesenosti nad lidmi. Před jinými lidmi se nevyznačuješ tím, že jsi člověk, nýbrž že jsi „jediný“ člověk. Dobře ukazuješ, co může člověk vykonat, ale protože ty, člověk, to děláš, proto to nemohou jiní, také lidé, v žádném případě ještě udělat: vykonal jsi to jen jako *jediný* člověk a v tom jsi jediný.

Tvou velikost nevytváří člověk, nýbrž *ty*, protože ty jsi víc než člověk, a mocnější než ostatní – lidé.

Myslíme si, že nemůžeme být víc, než člověkem. Spíš ale nemůžeme být nic méně!

Dále si myslíme, že cokoli vždy dosáhneme, je dobré pro člověka. Pokud zůstanu vždy člověkem, nebo jako Schiller Švábem, jako Kant Prusem, jako Gustav Adolf krátkozrakým, tak se ovšem stanu na základě svých předností vynikajícím člověkem, Švábem, Prusem nebo krátkozrakým. S tím to ale není o mnoho lepší, než s berlou Fridricha Velikého, která se stala slavná kvůli Fridrichovi.

„Vzdej slávu Bohu“ odpovídá moderní: „Vzdej slávu člověku.“ Myslíme však, že si ji uchováme pro sebe.

Protože kritika klade na člověka požadavek, aby „byl lidský“, formuluje nutnou podmínku společenské družnosti; ne-

boť jen mezi lidmi je člověk jako člověk *družný*. Tím vyhlašuje svůj *sociální* cíl, vybudovat „lidskou společnost“.

Ze sociálních teorií je nepochybně nejdokonalejší kritika, protože odstraňuje a znehodnocuje všechno, co člověka *odděluje* od člověka: všechna privilegia až po privilegium víry. V ní je nečistším způsobem vyjádřen křesťanský princip lásky, pravdivý sociální princip, a proveden poslední možný pokus, odejmout člověku výlučnost a odpudivost: boj s egoismem ve své nejjednodušší a proto nejtvrděší formě, ve formě samotné jednosti, výlučnosti.

„Jak můžete skutečně společensky žít, pokud mezi vámi ještě existuje výlučnost?“

Zeptám se obráceně: jak můžete být skutečně jedinými, pokud mezi vámi ještě existuje jen jedna jediná spojitost? Když jste spojeni dohromady, tak nemůžete od sebe, když vás obepíná „pouto“, tak jste něco pouze *s druhým*, a dvanáct z vás dělá tučet, tisíc z vás dělá národ, milion lidstvo.

„Jen když jste lidští, můžete se jako lidé spolu vzájemně stykat, stejně jako jen když jste patriotičtí, můžete si také rozumět jako patrioti!“

Nuže, pak odvětvím já: jen když jste jediní, tak se můžete vzájemně stykat jako to, čím jste.

Je to právě nejostřejší kritik, kdo je zasažen prokletím svého principu nejvíc. Tím že ze sebe seřásá jedno výlučné po druhém, zbavuje se církevního, patriotismu, atd., ruší jedno pouto po druhém, a odděluje se od církevního, patriotického atd., a až když jsou všechna pouta zrušena, zůstane nakonec sám. Musí přece vyloučit všechny, kteří mají něco výlučného nebo privatního, a co může být nakonec výlučnější, než výlučná, *vlastní* jediná osoba sama!

Nebo se snad domnívá, že by bylo lepší, kdyby se *všichni* stali „lidmi“ a vzdali se výlučnosti? Právě proto, že „všichni“ znamenají „každý jedinec“, zůstává přece zachován nejkřiklavější rozpor, neboť „jedinec“ je výlučnost sama. Když Hu mánní už jedinci neponechá nic soukromého nebo výlučného, žádou privatní myšlenku, žádnou privatní pošestilost, všechno

mu zkritizuje před nosem, poněvadž jeho nenávisť vůči privatnímu je absolutní a fanatická, nezná žádnou toleranci vůči privatnímu, protože všechno privatní je *nelidské*: tím přece nemůže kritikou odstranit samotnou privatní osobu, protože nezdolnost jednotlivé osoby jeho kritice odolá, a musí se spojit s tím, že tuto osobu prohlásí za „soukromou osobu“, a znovu jí ve skutečnosti všechno privatní ponechá.

Co udělá společnost, která se už o nic privatního nestará? Učiní privatní nemožným? Ne, nýbrž podřídí ho „společenskému zájmu, a např. na privatní vůli ponechá, aby určila takový počet svátečních dnů, kolik bude chít, jen když nebudou kolidovat se všeobecným zájmem“³⁴ Všechno soukromé bude *povoleno*, tzn., společnost na něm nemá žádný zájem.

„Tím, že se uzavřely před vědou, církev a religiozita deklarovaly, že jsou tím, co vždy byly, co se ale skrývalo pod jinou podobou, když byly vydávány za bázi a nutný základ státu – čistě privatní záležitost. Také tehdy, když byly spojeny se státem a vytvořily z něj křesťanský stát, byly jen důkazem, že stát nerozvinul svou obecnou politickou ideu, že prosazuje jen privatní práva – byly nejvyšším výrazem jen toho, že stát je privatní věcí a zabývá se pouze privatními věcmi. Když stát bude mít konečně odvahu a sílu naplnit své obecné určení a být svobodný, když bude také schopen vymezit pravé místo zvláštním zájmům a soukromým záležitostem – pak budou náboženství a církev svobodné, jako ještě dosud nikdy nebyly. Jako nanejvýš soukromá záležitost a uspokojování čistě osobních potřeb budou ponechány samy sobě, a každý jedinec, každá obec a církevní společenství se budou moci starat o blaženost duše, jak budou chít a jak to budou považovat za nutné. Každý se bude starat o blaženost své duše, pokud to bude pro něj osobní potřeba, a jako duchovní přijímat a odměňovat toho, o němž se mu zdá, že nejlépe zaručí, aby jeho potřeby byly uspokojeny. Věda bude nakonec úplně vynechána ze hry.“³⁵

Co se má tedy stát? Má společenský život skončit, a zmizet všechna ta vlídnost, všechno sbratření, které vytvořil princip lásky nebo společenství?

Jako kdyby jeden nehledal vždy druhého, protože ho *potřebuje*, jako kdyby se jeden nemusel připojit ke druhému, když ho *potřebuje*. Rozdíl je ale v tom, že jednatel se pak skutečně *sjednotí* s jednotlivcem, když už s ním byl předtím *spojen* poutem: syna a otce spojuje před dospělostí pouto, po níž se mohou spolu setkávat samostatně, před ní *patřili* jako členové rodiny dohromady (byli „nevolníky“ rodiny), po ní se spojují jako egoisté, synovství a otcovství zůstávají, ale syna a otce to již nespojuje.

Posledním privilegiem je ve skutečnosti „člověk“; s ním jsou všichni privilegováni neboli obdařeni lénem. Neboť, jak Bruno Bauer sám říká: „Privilegium zůstává, i když platí pro všechny“.³⁶

Liberalismus se tak vyvíjí v následujících proměnách:

Zprv: jednatel *není* člověk, proto jeho individuální osobnost není nic – žádná osobní vůle, žádná libovůle, žádný rozkaz nebo ordonance!

Zdruhé: jednatel *nemá* nic lidského, proto neplatí žádné moje a tvoje, neboli vlastnictví.

Zatřetí: protože jednatel není ani člověkem, ani nemá nic lidského, tak by neměl vůbec existovat, měl by být jako egoista se vším, co je na něm egoistické, zničen kritikou, aby udělal místo pro člověka, „právě nyní nalezeného člověka“.

Ačkoli však jednatel není člověkem, tak se přece člověk v jednatelci vyskytuje, a jako každé strašidlo a všechno božské, získává v něm svou existenci. Proto politický liberalismus přisuzuje jednatelci všechno, co mu „jako člověku od narození“, jako narozenému člověku, patří, k čemuž je pak počítána svoboda svědomí, vlastnictví, atd., zkrátka „lidská práva“. Socialismus poskytuje jednatelci, co mu patří jako *činnému* člověku, „pracujícímu“ člověku. Humánní liberalismus konečně dává jednatelci, co má jako „člověk“, tzn. všechno, co patří lidstvu. Tím pádem nemá jedinec vůbec nic, lidstvo všechno, a jednoznačně a v plné míře se vyžaduje nutnost křesťanstvím hlášeného „znovuzrození“: Staň se novým tvorem, staň se „člověkem“!

Dokonce se to připomíná na konci Otčenáše. Člověku patří *vláda* („síla“ neboli *dynamis*). Proto nesmí žádný jednotlivec být vládcem, nýbrž člověk vládně nad jednotlivcem – člověku patří *říše*, tzn. svět, proto jednotlivec nemá být vlastníkem, nýbrž člověk, „všichni“, vládnou nad světem jako vlastnictvím – člověku náleží věhlas, *oslavování* neboli „oslava“ (*doxai*) ode všech, neboť člověk neboli lidstvo je cílem jednotlivce, pro něj pracuje, myslí, žije, a k jeho oslavě se musí stát „člověkem“.

Lidé se až dosud vždy snažili nalézt společenství, v němž by byly jejich ostatní nerovnosti „nepodstatné“; prahli po vyrovnání a po *rovnosti*, a všichni chtěli být pod jednou střešou, což neznamená nic jiného, než že hledali jednoho pána, jedno pouto, jednu víru („všichni věříme v jediného Boha“). Nic společného nebo stejného nemůže pro člověka existovat, než člověk sám, a v tomto společenství nalezla touha po lásce své uspokojení: neustane, dokud nedosáhne toto poslední vyrovnání, veškerou nerovnost neurovná, nepoloží člověka člověku na prsa. Právě v tomto společenství je ale pád a rozklad nejnepodnější. V ohraničenějším společenství stál ještě Francouz proti Němci, křesťan proti mohamedánovi, atd. Naproti tomu nyní stojí *Člověk* proti *Lidem*, nebo jelikož lidé nejsou člověk, tak člověk stojí proti ne-člověkovi.

Po tezi: „Bůh se stal člověkem,“ následuje nyní jiná: „Člověk se stal Já.“ Toto je *lidské Já*. Obrátíme to však, a řekneme: nemohl jsem se nalézt, pokud jsem hledal člověka. Nyní se ale ukazuje, že člověk dychtí po tom, stát se Já a získat ve mně tělesnou skutečnost, pozorují, že všechno záleží na mně, a že člověk je beze mne ztracen. Nemám ale chuť obětovat se této svatyni nejsvatějšího a nebudu se dál ptát, zda v tom, co dělám, jsem člověkem nebo ne-člověkem: ať mi nezůstane tento *duch* na krku!

Humánní liberalismus si počíná radikálně. Když chceš v nějakém bodě být nebo mít něco zvláštního, když si chceš před ostatními pro sebe zachovat nějakou výhodu, a chceš uplatnit nárok na právo, které není „obecně lidským právem“, tak jsi *egoistou*.

Budíž! Nechci mít nebo být ničím zvláštním před ostatními, nechci od nich požadovat žádné privilegium, avšak – já se také neměřím podle jiných, a vůbec nechci mít žádné *právo*. Chci být všechno a všechno mít, co mohu být nebo mohu mít. To, zda ostatní jsou nebo mají něco *podobného*, co je mi do toho? Stejně, to samé, nemohou ani být, ani mít. Nezpůsobím jim žádnou *újmou*, tak jako nezpůsobím žádnou újmu skále tím, že mám před ní „výhodu“ pohybu. Kdyby to mít *mohli*, tak by to měli.

Požadavek nečinit jiným lidem žádnou *újmou* směřuje k tomu, nemít žádné privilegium. Odmítnout veškeré „výhody“, nejsilnější teorie *odmítnutí*. Neměli bychom se považovat za „něco zvláštního“, jako např. za žida nebo křesťana. Nuže, nepokládám se za něco zvláštního, nýbrž za *jediného*. Druhým se sice *podobám*; to ale platí při srovnání nebo v reflexi: ve skutečnosti jsem nesrovnatelný, jediný. Mé tělo není jejich tělem, můj duch není jejich duchem. Zařadíte-li je pod obecniny „tělo, duch“, tak to jsou vaše *mýšlenky*, které nemají co dělat s *mým* tělem, *mým* duchem, a na tom, co je moje, mohou nejméně požadovat aby se podrobilo nějakému „poslání“.

Nechci na tobě nic uznávat nebo respektovat, ani vlastníka nebo lumpa, ani dokonce ne jen člověka, nýbrž *spotřebovat* tě. Na soli shledávám, že ochucuje jídlo, proto ji nechávám rozpustit; o rybě vím, že je potravinou, proto ji sním; ty máš dar, že mě v životě pobavíš, proto si tě vyberu za kamaráda. Nebo na soli studuji krystalizaci, na rybě animalitu, na tobě lidi atd. Jsi pro mě jen tím, co jsi pro mne, totiž mým předmětem, a protože *mým* předmětem, tudíž mým vlastnictvím.

V humánním liberalismu se dovršuje lumpářství.³⁷ Musíme nejprve sestoupit k tomu, co je nejlumpárnější, nejnuznější, když chceme dospět ke *svojiskosti*, neboť se musíme zbavit všeho cizího. Nic se ale nejeví lumpárnější, než nahý – člověk.

Víc než lumpárna je však přesto to, když odvrhnu také člověka, protože cítím, že také on je mi cizí, a že si o tom nesmím dělat mylné představy. Není to už pouhá lumpárna, protože také poslední cár³⁸ odpadl; tak tu stojí skutečná nahota, zbavení se

všeho cizího. Lump se sám zbavil lumpárnosti a tím přestal být tím, čím byl, lumpem.

Já už nejsem lumpem, nýbrž jsem jím byl.

Až dosud se nemohla projevit roztržka, protože vlastně existoval jen spor nových liberálů se zastaralými liberály, spor těch, kteří chápou „svobodu“ v malé míře, a těch, kteří chtějí svobodu „ve velké míře“, tedy *umírněných* a *neumírněných*. Všechno směřuje k otázce: *jak svobodný musí být Člověk?* To, že musí být svobodný, si myslí všichni. Proto jsou také všichni liberály. Ale ne-člověk, který se přece v každém jednotlivci skrývá, jak ho omezit? Jak zařídit, aby se s člověkem současně neobjevil ne-člověk?

Liberalismus jako celek má smrtelného nepřítele, nepřekonatelný protiklad, jako Bůh má d'ábla: spolu s člověkem vždy existuje ne-člověk, jednotlivec, egoista. Stát, společnost, lidstvo, tohoto d'ábla neovládají.

Humánní liberalismus má za úkol ukázat ostatním liberálům, že stále ještě nechtějí „svobodu“.

Kdyby ostatní liberálové měli před očima jen izolovaný egoismus a byli z velké části slepí, tak má radikální liberalismus proti sobě egoismus „v masě“, *začleňuje* do masy všechny, kteří nevzali věc svobody za svou jako on, takže nyní člověk a ne-člověk stojí přísně odděleni proti sobě jako nepřítel, totiž „masa“ a „kritika“³⁹ a sice „svobodná, lidská kritika“, jak je (*Judenfrage*, s. 114) nazývána, proti hrubé např. religiozní kritice.

V kritice je vyjádřena naděje, že zvítězí nad celou masou a jí „vystaví obecné vysvědčení chudoby“⁴⁰ Chce mít tedy dokonce pravdu a celý spor „nesmělých a váhavých“ představí jako egoistickou *svéhlavost*, malost, ubohost. Veškeré hádky ztratí význam, a od malých sporů se upustí, protože v kritice vytáhl do pole společný nepřítel. „Všichni do jednoho jste egoisty, žádný lepší než druhý!“ Nyní egoisté vystupují společně proti kritice.

Skutečně egoisté? Ne, bojují proti kritice právě proto, že je kritika obvinuje z egoismu. Nepříznivěji se k egoismu. Kriti-

ka a masa tak stojí na stejné půdě: obě bojují s egoismem, obě ho odmítají a vzájemně si ho předhazují.

Kritika a masa sledují stejný cíl, nezávislost na egoismu, a hádají se jen o to, kdo z nich se přiblíží k cíli nejvíce nebo jej vůbec dosáhne.

Židé, křesťané, absolutisté, tmáři a osvícenci, politikové, komunisti, zkrátka všichni se snaží zbavit výtky z egoismu, a protože kritika proti nim nyní vznáší toto obvinění bez obalu a v nejšířším smyslu, tak se všichni *ospravedlňují* před nařčením z egoismu, a bojují – s egoismem, stejným nepřítelem, s nímž kritika vede válku.

Nepřítelem egoistů jsou obě, kritika a masa, a obě se snaží zbavit egoismu, buď tím, že očistí nebo vyperou *sebe*, nebo tím, že ho přisoudí protistraně.

Kritik je pravým „mluvčím masy“, který jí dává „jednoduchý pojem a způsob řeči“ egoismu, naproti tomu mluvčí, jímž je v *Lit. Zfg.* V. 24 odepřen triumf, byli jen břídilové. Je jejich pánem a vojvůdcem v osvobozovací válce proti egoismu. Proti čemu bojuje on, proti tomu bojují i oni. Je ale zároveň jejich nepřítelem, jen ne nepřítelem před nimi, nýbrž spřáteleným nepřítelem, který práská knutou za bázlivými, aby jim dodal odvahy.

Tím se protiklad mezi kritikou a masou redukuje na následující rozhovor: „Vý jste egoisti!“ – „Ne, to my nejsme!“ „Já vám to dokážu.“ – „Měl by ses seznámit s našim odůvodněním!“

Vezměme je pak oba, za co se vydávají, za ne-egoisty, a za co se vzájemně pokládají, egoisty. Jsou egoisty a nejsou egoisty.

Kritika vlastně říká: musíš své já zcela osvobodit od všech omezení, aby se stalo *lidským* já. Já říkám: když se osvobodíš tak, jak můžeš, tak jsi udělal to svoje, neboť není každému dáno, aby překonal všechna omezení, nebo lépe a přesvědčivějším způsobem: co je pro jednoho omezením, tím pro druhého ho není. Proto se nenamáhej s omezeními ostatních, stačí, když jsi překonal svá. Komu se kdy podařilo překonat jen jedno omezení *pro všechny lidi*? Neběhá kolem dnes jako v každé době bezpočet těch, kteří mají všechna „omezení lidstva“? Kdo

zdolal *jedno* ze svých omezení, ten mohl jiným ukázat cestu a prostředky. Zdolání *jejich* omezení zůstává jejich věcí. Také nikdo nedělá nic jiného. Požadovat na lidech, aby se stali celými lidmi, znamená vyzývat je, aby se zbavili všech lidských omezení. To nelze, protože *Člověk* nemá žádná omezení. Já je sice mám, ale starám se pak jen o ta *svá*, a mohu je pouze sám potlačit. Nemohu se stát *lidským* já, protože já jsem právě já a ne pouze člověk.

Přesto se ještě podívejme, zda nás kritika nenačila něco, co bychom si mohli vzít k srdci! Nestávám se svobodným, když nemám zájem, nestávám se člověkem, když nejsem nezájmován? Nuže, nezáleží mi mnoho na tom, jestli jsem svobodný nebo člověkem, přesto však nechci nechat nevyužitou žádnou příležitost, abych prosadil nebo uplatnil *sebe*. Kritika mi nabízí tuto příležitost prostřednictvím své nauky, že když něco do mne pevně pronikne a nelze se toho zbavit, stanu se toho zajatcem a otrokem, tzn. posedlým. Zájem, ať už je jakýkoli a jehož se nelze zbavit, ukořistil ve mně otroka, a už není mým vlastnictvím, nýbrž já se stávám jeho. Přijmeme tedy návod kritiky, neponechat žádnou část našeho vlastnictví, aby se stala stabilní, a cítit se dobře jen v – *rozkládání*.

Když tedy kritik řekne: člověkem jsi jen, když neustále kritizuješ a rozkládáš!, tak my říkáme: člověkem jsem beztoho, a jsem jím právě tak. Proto se chci jen starat, že si své vlastnictví zajistím, a abych ho zajistil, vezmu si ho pokaždé do sebe, zničím v něm každé hnutí po samostatnosti, a spolknou ho dřív, než se může fixovat a stát „fixní ideou“ neboli „mání“.

To ale nedělám kvůli svému „lidskému poslání“, nýbrž protože se sám k tomu povolám. Nezdřáhám se zrušit vše, co je pro člověka možné, a pokud mi např. ještě není ani deset let, nekritizuji nesmysl v přikázáních, přesto jsem však člověkem a jedním lidsky právě na základě toho, že je ještě nekritizují. Zkrátka nemám žádné poslání a žádným se neřídím, ani tím, být člověkem.

Odmítám tedy všechno, co liberalismus ve svých různých aktivitách získal? Chraň bůh, že by se z toho něco mohlo ztratit!

Když se „člověk“ stal na základě liberalismu svobodným, tak jen obrácím pozornost opět k sobě samému a otevřeně si říkám: to, co vypadá, že to získal člověk, tak to jsem získal jen *já*.

Člověk je svobodný, když „je člověk pro člověka nejvyšší bytostí“. K završení liberalismu tedy patří, že každá jiná vyšší bytost je zničena, teologie nahrazena antropologií, Bůh a jeho ctinosti zesměšněny, „ateismus“ je zobecněn.

Egoismus vlastnictví ztratil své poslední, když rovněž ono „můj Bůh“ se stalo nesmyslným. Neboť Bůh existuje, jen když mu na srdci leží spása jedince, tak jako on v něm hledá svou spásu.

Politický liberalismus odstranil nerovnost mezi pány a služebníky, postupoval *bez pána*, anarchicky. Jednotlivce, „egoista“, byl zbaven pána, z něhož se nyní stal přízrak: zákon nebo stát. Sociální liberalismus zrušil nerovnost majetku, chudých a bohatých, a postupoval *nemajetnický* neboli nevlastnický. Zbavil jednotlivce vlastnictví a přenechal ho přízraku společnosti. Humánní liberalismus postupuje *bezbožně*, ateisticky. Proto je nutné odstranit boha jednotlivce, „mého boha“. Bezvládní je nyní zároveň neslužebnost, nemajetnost zároveň bezstarostnost, a bezbožnost zároveň bezpředsudečnost, neboť s pánem současně odpadl služebník, s majetkem starost o něj, v pevně zakořeněném bohem předsudek, protože ale pán znovu povstává ve státu, tak se služebník znovu objevuje jako poddaný, protože se majetek stává vlastnictvím společnosti, tak se znovu vytváří starost jako práce, a protože se bůh jako člověk stává předsudkem, tak vzniká nová víra, víra v lidstvo nebo svobodu. Bůh všech, totiž „člověk“, je nyní povýšen na boha jednotlivce: „Vždyť přece to, co je ze všeho naše nejvyšší, je být člověkem.“ Protože se ale nikdo nemůže úplně stát tím, co „idea“ člověka vyjadřuje, tak člověk zůstává pro jednotlivce něčím vzneseně mimozemským, nedosažitelnou nejvyšší bytostí, bohem. Ten je ale současně „pravým bohem“, protože je pro nás zcela adekvátní, je totiž naší vlastní „*osobou*“: jsme to my sami, ale od sebe odloučení a nad sebe povzneseni.